

אנשי השנה

תשל"ה

העולם

קייסינג'ר: כוס התרעלה

המרחב

סאדאת: מהפכה שקטה

לא היה כל ספק בדבר: איש-העולם של תשל"ה היה הנרי קייסינג'ר.
לא היה זה אותו הנרי קייסינג'ר, שזכה בתואר איש-השנה של תשל"ד — הנרי הגדול, הסופרמן המעופף, הפותר בעיות סבוכות במטה-קסמים, ששום דבר אינו יכול לעמוד בפניו.

השנה נחל קייסינג'ר כמה כישלונות מכאיבים. החמור מביניהם היה האסון שאירע לאמריקאים בהודוסיין. הי מישטרים הסרו-אמריקאים בוויאטנאם ובקאמבודיה התמוטטו. הקומוניסטים כבשו את שתי המדינות בהס-תערות-יבוק, שהוכרזה את התמוטטות המישטר של צ'אנג קיי-שק בסין, דור לפני-כן.

במשך שש שנים ניצח קייסינג'ר על ההתערבות האמ-ריקאית בשתי מדינות אלה. על-פי החלטתו, נחרבו שתי חים רחבים בהפצצות הכבדות ביותר בתולדות העולם, ונקטלו רבבות. אמנם הסכמי-פאריס, שעבורם זכה קייסינג'ר במחצית פרסי-נובל לשלום, לא בוצעו מער-לם, בניגול התנגדותם של השליטים בסינג'ון. בכל-זאת, נזקפה המפולת הסופית לחשבונו של קייסינג'ר.
המהפכה הסורטוגלית פגעה לא פחות ביוקרת ארי-צות-הברית, ובמילא גם ביוקרת שרי-החוק הכלי-יכול שלה. במשך השנה כולה היה גורל המדינה הזאת, בעלת המיקום האיסטראטגי החיוני, מוטל בספק. השלחות הסובייטיות הורינו כסף ונשק לקומוניסטים. השלחות האמריקאיות והמערב-אירופיות הורינו כסף ונשק לסור-ציאליסטים ולאנשי הימין.

כאשר סג קייסינג'ר, במאסם 1975, סטירת-לחי מצל-צלת מידי איש-השנה יצחק רבין, ושליחתו לתפוצצה, נדמה היה כי כוס-התרעלה מלאה. רבים סברו אז, כי קייסינג'ר נשבר, יחד עם מדיניות הרטאנט עם ברית-המועצות שהוא היה אדריכלה ומבצעה, וכי הנשיא ג'ראלד פורד יסלק אותו מתפקידיו. אולם הנשיא החדש נתן לו גיבוי מלא, נרתם בעצמו למאמץ, ולבסוף כסה את ההסדר על ישראל.

זו השנה השנייה עמד אנוואר אדיסאדאת במוקד כל המאורעות במרחב.
בתחילת השנה נראה היה כאילו יעבור הכתר ל-יאסר עראפאת, שנחל שתי הצלחות מרשימות בנו-אחר זו. תחילה הוכתר בוועידת-הפיסגה הערבית בריי-באט כנציג הבילעדי של העם הפלסטיני. מייד לאחר-מכן נתקבל בעצרת-אום כמנצח.

אולם עראפאת לא היה מסוגל, השנה, לתרגם הצל-חות תעמולתיות ומדיניות אלה לשפה של הישגים יצי-בים. ביגלל סיבות פנימיות וחיצוניות, דרך אש"ף בי מקום, הוא לא הקים את הממשלה הפלסטינית הזמנית, שרבים חיכו לכינונה. אומנם, היה ידוע, כי הוא מוכן להסדר-פשרה עם ישראל — אך הוא לא היה מוכן, מטעמים תכסיסיים, להכריז על כך בפירוש, כפי שעשה נציגו בלונדון, סעיד חמאמי, בהצהרה דרמאטית. הימנעותו של עראפאת לעשות כך גם בעצמו, סייעה לייצחק רבין ולעמיתיו, ששללו כל הסדר עם אש"ף.

היוזמה היתה בידי הנשיא המצרי. הוא ניהל מיבצע רב-מישורי, בעת-יובעונה-אחת חולל במצרים מהפכה מינית שקטה, הידק את היחסים עם ארצות-הברית, והקים גוש גדול של מדינות ערביות סרו-מערביות, שתמכו במדיניותו. רצח המלך פייזל, בנסיבות מסתוריות, סייע לו מאד. במקום הלאומן הדתי בא איש מתון, המלך חאפז, שנתן לסאדאת גיבוי מלא.
חתימתו של סאדאת להסדר-ביניים עם ישראל, והי-חשש שמא הוא מבקש לפרוש מן המאבק הכלל-ערבי, גרמו לתמורה המזרח ביותר של השנה בעולם הערבי: התקרבותו המהירה של המלך חוסיין אל נשיא סוריה, חאפז אדיסאדאת, עמדת המלך חוקשחה, סינג'ון החריף, על רקע החשש המשותף מפני הבדלנות המצרית, נר-צר המשולש דמשק-עמאן-אש"ף, שלא שלל עקרונות שלום עם ישראל, אך התנגד לשלום נפרד ישראלי-מצרי. במהלכים אלה גדלה דמותו של אסד, שהכריז על נכונותו לחתום על שלום עם ישראל.

מדיניות

יריב: מעשה אמיץ

כלכלה

צור: הכלכלה השחורה

שום דיסלומט לא יכול היה לזכות לתואר איש-המדיניות של תשל"ה.
הסכנת הגדולה ביותר שריחפה על ישראל במישור הדיפלומטי — גירושה מעצרת האום — נמנע בסוף השנה רק על-ידי התערבותו של אנוואר אדיסאדאת. איש-המרחב, שהטיל את כל כובד מישקלו על כף-המאזניים נגד הגירוש, פעולתו של יוסף תקופע לא עזרה. להיפך, בסינג'ון התקפני וביחסו השלילי הקיר-צוני לבעייה הפלסטינית, קומם תקופע את עמיתו באום, נגדו ופילס את הדרך בסני יאסר עראפאת. יורשו של תקופע, חיים הרצוג, לא נכנס עדיין לתפקידו.
שום שגריר לא הצטיין במיוחד. היחיד שבלט בשטח, השגריר שימחה ריינרץ בווינגטון, היה רק מכשיר-ביצוע בידי יצחק רבין. שרי-החוק יגאל אלון, לא הצליח להטביע את חותמו על מדיניות ישראל.

האיש האחד שגילה השנה עצמאות מדינית פעל ב-שטח שונה לגמרי. שרי-הסברה אהרון יריב, איש חדש בצמרת, צפה בתסיסול גובר והולך באייעלולתה של הממשלה, שהפכה בית-ידע לסידור עסקים מיפלג-תיים ומועדון-יוכחים פוליטי, ללא כל יכולת לשלוט במאורעות, לקבל החלטות סבירות או לתכנן תוכניות לטווח ארוך ובינוני בשטח המדיני הכלכלי, הסוציאלי או הצבאי. הדיברים על הקמת מועצה עליונה לביטחון לאומי נסתיומו בלא-כחלום, ואפילו ועדת-שרים לענייני ביטחון לא קמה.

יריב, הרגיל לסדר המטכ"ל, הציע שורה של הצעות לשינוי פני הדיברים בממשלה, כגון הכנה יסודית של ישיבותיה, גיבוש חומר בכתב מראש, שיאפשר הכרעה סבירה על סמך מידע מוסמך, ועוד. כאשר ראה שדבר אינו זו, הציע לקבל על עצמו את התפקיד להקים מוסד לחינוך מדיני לטווח ארוך, כשגם הצעה זו לא נת-קבלה, עשה דבר בלתי-רגיל מאד: הוא פשוט התפטר.
מלבד מעשה אמיץ והגון זה, לא קרה במערכות המדיניות של ישראל דבר שיחרוג מן השיגרה. מימן ומשמאל חלו שינויים חסרי-השפעה.

שני ליווייתנים התמודדו ביניהם במשך תשל"ה: הי כלכלה השחורה והכלכלה הלבנה.
הכלכלה השחורה היא זו שהתעצמה והגיעה למימ-דים אדירים בשנים האחרונות, מאז מילחמת ששת-הימים. היא עומדת מחוץ לחוק, מחוץ לתהליכי-המשק הגלויים-לעין, מחוץ למערכת-המיסים ומחוץ לכל תכנון סוציא-לי. ראשיה הם הפרוטקציונרים של המישטר, ולעיתים נדמה שהמישטר הפוליטי-כלכלי כולו נמצא בכיסם. היא יונקת מכל התקציב, ובעיקר מתקציב-הביטחון, כעלוקה.
הכלכלה הלבנה היא זו הנראית לעין, הנושאת בעול הכביר של החוקת המדינה, על תקציב-הביטחון העצום שלה. היא כוללת את כל השכירים, וחלק מן העצמאיים. איש-המשק של תשל"ה לא יכול היה להיות אדם המייצג את הנסיון להילחם בכלכלה השחורה, כי לא היה נסיון רציני כזה. חיים בן-שחר ועמיתיו, אנשי הרפורמה, לא תקפו את המיסלצת האדירה הזאת, אלא רק ניסו להכניס קצת סדר בתוך הכלכלה הלבנה. יהושע ריינברייך, מחולל „המדיניות הכלכלית החדשה“, שלא היה בה חידוש, בוודאי אינו זכאי לתואר זה.

איש-הכלכלה של השנה היה האדם שסימל יותר מכל אחר את הכלכלה השחורה: מייכאל צור, איש הצמרת, שישית „סיבוב הכספים“ שלו נתגלתה השנה בכל חומי-רתה, כאשר נסתבר, כי העביר מיליונים מכספי המדינה לחברות בוואדוץ ובשווייץ, יותר ממיכאל רוננבוים ידיו, יותר ממצבי רבטור, מסובב המיליונים של טולג-בונה, בין הארץ, שווייץ וואדוץ, יותר, מאמנון אבני, משחית ומשחד מערכת-הביטחון, סימל צור את הרגשת העליונות של „המעמד החדש“, בעל המדינה.
לאנשים תמימים נראה היה, בראשית השנה, כי טיי-פוסים מסוגם של רוננבוים, צור, רבטור, אבני ויהושע בן-ציון הם החריגים, יוצאי-דופן ואנשי-שוליים. במהלך השנה נסתבר, כי הם צירים מרכזיים בתחום הכלכליים האמיתיים — הסמויים — של המדינה, נציגיה של שיטה שהגיעה לכל פינה בכלכלה הישראלית — החל בביצורי צה"ל בסני ובגולן, וכלה בעריות עירות-הפיתוח.